

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ OLARAK ÇALIŞAN AİLELERİN ÇOCUKLARININ EĞİTİM SÜRECİNDE YAŞADIKLARI SORUNLAR

Engin İş*-Başkan ÖZKAN***

Öz

Mevsimlik tarım çocuk işçiliği sorunu tüm ülkelerde olduğu gibi, ülkemiz için önem taşıyan bir konudur. Türkiye'de tarımsal alanlarda çalışmak üzere her yıl on binlerce aile mevsimsel olarak göç etmektedir. Aileler yaptıkları göçlerde eğitim alması gereken çocuklarını da yanında götürmekte, onları tarımda çalıştırmakta ve bu çocuklar eğitime erişememe veya kısmen mahrum bırakılmak zorunda kalmaktadırlar. Yapılan bu çalışmanın amacı mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimleriyle ilgili yaşadıkları sorunları, okul yöneticileri ve öğretmenlerin bakış açısıyla incelemektir. Yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma gurubunu 10 Öğretmen 5 yönetici toplam 15 kişiden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yönetici ve öğretmen görüşleri elde edildikten sonra tema ve kodlara ayrılarak içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimde yaşadığı sorunlara ilişkin eğitim-öğretim sorunu, devamsızlık sorunu, uyum sorunu ve psikososyal sorunlar yaşadığı ve mevsimlik tarım işçisi çocuklarının okula devam durumlarının akademik başarılarına olumsuz etkide bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucundan hareketle mevsimlik tarım işçisi çocuklara yönelik esnek eğitim modelleri geliştirilmeli ve bu modeller çocukların taşınabilirlik sorunlarına uygun olmalıdır. Ailelere ekonomik destek sağlamak ve çocuklara burslar sunmak, eğitimde devamlılığı artırabilir. Ailelerin eğitim önemine dair farkındalıklarını artırmak önemlidir. Öğretmenlere, mevsimlik tarım işçisi çocukların özel ihtiyaçlarına uygun olarak eğitim verilmelidir. Kültürel farkındalık ve çok kültürlü eğitim stratejileri önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları, Temel eğitim, Çocuk istismarı, Çocuk işçi.

Evaluation of the Problems Experienced by Children of Seasonal Agricultural Workers in Basic Education During the Education Process, According to the Opinions of Administrators and Teachers

Abstract

The problem of seasonal agricultural child labor is an important issue for our country, as in all countries. Tens of thousands of families migrate seasonally every year to work in agricultural areas in Turkey. Families take their children who need education with them during their migrations, make them work in agriculture, and these children are forced to not have access to education or are partially deprived of it. The aim of this study is to examine the problems experienced by seasonal agricultural worker children regarding their education from the perspective of school administrators and teachers. In this research, the case study model, one of the qualitative research methods, was used. The study group of the research consists of a total of 15 people, 10 teachers and 5 administrators. A semi-structured interview form was used to collect data. After the opinions of administrators and teachers were obtained, content analysis was carried out by dividing them into themes and codes. As a result of the research, it was concluded that the children of seasonal agricultural workers experience education-training problems, absenteeism problems, adaptation problems and psychosocial problems, and that the school attendance of the children of seasonal agricultural workers has a negative impact on their academic success. Based on the results of the research, flexible education models should be developed for children who are seasonal agricultural workers and these models should be suitable for the mobility problems of children. Providing economic support to families and offering scholarships to children can increase educational attainment. It is important to increase families' awareness of the importance of education. Teachers should be trained in accordance with the special needs of seasonal agricultural worker children. Cultural awareness and multicultural education strategies are important.

Keywords: Children of seasonal agricultural worker families, Basic education, Child abuse, Child labor.

* Dr. Öğretim Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, enginis@artuklu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4304-0662>

** Okul Müdürü, Millî Eğitim Bakanlığı, baskannouma@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0004-1947-3390>

1. Giriş

Mevsimlik işçi, belirli bir mevsimde tarım, turizm veya diğer sektörlerdeki geçici iş ihtiyacını karşılamak amacıyla işe alınan çalışandır. Genellikle tarım sektöründe mevsimlik işçiler daha yaygındır çünkü belirli bir hasat zamanında ekstra işgücüne ihtiyaç duyulur. Mevsimlik işçiler, genellikle hasat zamanında tarlalarda çalışırlar ve belirli bir ürünün toplanması, işlenmesi veya diğer tarımsal işlerin yapılması için geçici olarak istihdam edilirler. Mevsimlik işçilik genellikle geçici işlerdir ve genellikle iş talebinin olduğu belirli dönemlerde meydana gelir. İşverenler, mevsimlik işçileri bu dönemlerde işe alır ve iş ihtiyacı sona erdiğinde işten çıkarabilirler.

Çocuk işçiliği, yasal yaşın altındaki çocukların istihdam edilmesi veya çalıştırılması durumunu ifade eder. Genellikle çocuk işçiler, kötü çalışma koşullarında düşük ücretlerle ağır işlerde çalıştırılırlar ve bu durumun fiziksel, duygusal ve eğitimsel gelişimlerine zarar verdiği bilinmektedir. Çocuk işçiliği genellikle gelişmekte olan ülkelerde daha yaygın olmakla birlikte, bazı durumlarda gelişmiş ülkelerde de görülebilir. Bu durum, çocukların yoksulluk, aile baskısı, eğitim fırsatlarının eksikliği gibi nedenlerle çalışmak zorunda kaldıkları durumlarda ortaya çıkabilir. Çocuk işçiliği sorunu gelişen tüm ülkelerde olduğu gibi, ülkemiz içinde önem taşıyan bir konudur. İş gücü açığının karşılanması ve kapatılması için farklı bölgelerden mevsimlere bağlı olarak insanların göç edip o işlerde geçici olarak çalışması mevsimlik işçilik olarak ifade edilmektedir. Bu alanda yapılan işler sınırlı bir süreyi kapsadığı veya bir mevsim süresine bağlı olarak yapıldığı için tarım işçiliği de mevsimlik işçilik olarak kabul edilmektedir (Çınar & Lordoğlu, 2011). Mevsimlik tarım işçisi çocuklar, aileleriyle birlikte tarım sezonu boyunca farklı bölgelere seyahat eden ve genellikle düşük gelirli ailelerden gelen çocuklardır. Bu çocuklar, tarım işçiliği yaparak aile ekonomisine katkıda bulunurlar. Ancak, bu durum bir dizi eğitim, sağlık ve sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Mevsimlik taşınma, çocukların düzenli bir eğitim almalarını zorlaştırabilir. Okul değişiklikleri ve devamsızlık, öğrenme süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliği dünyanın birçok ülkesinde insanlar tarafından yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Türkiye'de de 1950'lerden sonra tarımda makineleşme ile birlikte 1980'li yıllara doğru tarımda ivmenin gerçekleşmesi tarım alanlarının artmasını sağlamıştır. Tarımda makineleşmenin hızlanması insan gücüne duyulan ihtiyacı azaltmıştır. Buna karşın tarım arazilerinin genişlemesi ve bazı tarım arazilerinde makineleşmenin güç olması araziye işleyecek ucuz insan gücüne olan ihtiyacın artmasını sağlamıştır (Tabcu, 2015).

Türkiye'de tarımsal alanlarda çalışmak üzere her yıl binlerce aile mevsimsel olarak göç etmektedir. Yapılan mevsimlik işçilere bakıldığında topraksız insanlar olduğu görülmektedir. Mevsimlik işçilik yapan bu insanlar ekonomik sıkıntılardan dolayı bu işleri gerçekleştirmek zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca bu ailelerin yaşadıkları bölgelere bakıldığında daha çok kırsal kesimlerde yaşadığı görülmektedir. Çoğunlukla ülkemizde her yıl Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde yaşayan binlerce insan mevsimlik işlerde çalışmak için başka bölgelere göç etmektedir.

Mevsimlik tarım işçiliği, ekonomik sıkıntılardan kurtulmak amacıyla yapılmaktadır. Bu işleri gerçekleştirebilmek için de aileleri ile birlikte göç ederek bu faaliyetlere katılabilmektedirler. Ailedeki tüm bireyler tarafından yapılan mevsimlik tarım işçiliği çocukların da çalışmalarına neden olmaktadır. Yaşadıkları bu göç sonucunda bu insanların hayatında ciddi sorunlar meydana gelmektedir (Türkoğlu, 2020; Yavuz, 2019). Özellikle bu ailelerin çocukları eğitim konusunda büyük sıkıntılar yaşamaktadırlar (Şimşek, 2012). Eğitim hizmetlerine erişememe riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Coğrafi hareketlilik olarak da görülen bu göçler her yıl Mart - Nisanda başlayıp, Ekim - Kasımda sona ermektedir. Öğrenciler de aileleri ile birlikte okullarından ayrılarak bu göç sürecine dâhil olmaktadır. Eğitim öğretim yılı tamamlanmadan 2-3 ay önce okuldan ayrılan bu öğrenciler, yeni eğitim öğretim

yılı başladıktan 1-3 ay sonra okulla dönmekteler (Karademir & Yurtseven, 2022). Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimden mahrum kalma zaman aralığı genel olarak okulların açıldığı Eylül-Ekim-Kasım ayları ile okulların kapanmasına yakın olan Nisan-Mayıs-Haziran aylarından başlayıp okulun kapanmasına kadar devam etmektedir. Bu zaman aralığı mevsimlik tarım işçileri olan çocukların eğitimden mahrum kalmasına neden olmaktadır (Yavuz, 2019). Eğitim görmeleri gereken zamanda öğrencilerin tarım işçisi olarak çalışması okula geç başlayıp etken bitirmek zorunda kalmaları çocukların eğitim hayatına devam etmeleri konusunda problemler yaratmasına ve akademik hayatlarında başarısız olmalarına neden olmaktadır. Eğitim görmesi gereken yıllarda çocukların temel eğitimlerinden mahrum bir şekilde yetiştirilmesi ileriki yaşamlarına da etki etmekte ve beraberinde birçok olumsuz durumu peşinden sürüklemektedir. Bu nedenle mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocuklarda fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak olumsuz etkilenmekte (İpekçioğlu vd., 2012), sağlıkları bozulabilmekte hatta bazen istismara uğrayabilmektedir. Bu alanda yapılan birçok çalışma sonucunda mevsimlik tarım işçisi çocuklarının ortalama 70 gün eğitimden mahrum kaldığı, eğitimin kalitesinin düştüğü, okulu terk etme oranlarının yüksek olduğu, sağlık hizmetlerinden yararlanamadıkları, yeterli miktarda beslenemedikleri ve sosyal dışlanmaya uğradıkları sonucuna ulaşmışlardır (Akbiyık, 2011; Benek & Ökten 2011; Tanır, 2012; Yavuz, 2019). Mevsimlik çocuk tarım işçiliği konusunda yapılan çalışmalar sonucundaki değerlendirmeler çocukların hayatındaki etkilerinin görülmesi açısından önem taşımaktadır.

Çocukların çalışması, onları okuldan uzaklaştırmakta ya da çocukları okul ve çalışmanın ikili yükünü taşıma sorumluluğu yüklemektedir. Çocuk işçiliği çocukları öncelikle fiziksel olarak etkileyerek büyüme ve gelişmesini engelleyebilir, birçok fiziksel sorunlarla/hastalıklarla erken yaşta tanışmalarına neden olabilir. Çocuklar genellikle çalıştırıldıkları yerlerde ruhsal sorunlar yaşayabilirler. Bu durum, çalıştırıldıkları işte onlara gösterilmeyen özen ile ilgili olabilir; çocuklar çalışırken doğaları dolayısıyla savunmasız kalabilir her türlü istismara uğrayabilirler. Çalışma yaşamında çocuklar tütün, alkol ve madde kullanmaya başlayabilirler. Çocukların tehlikeyi yeterince tanıyamamaları da yaralanma risklerini artırmaktadır. Ayrıca çocuk işçiliği, ailelerinden ayırması, ciddi tehlikelere ve hastalıklara maruz kalmasına neden olması ve/veya çok erken yaşlarda kendi başlarına savaşmaya başlamalarına neden olmaktadır (Avşar & Öğütoğulları, 2012; UNICEF, 2023).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin birinci maddesinde "Çocuk" tanımı: "Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır" şeklinde yer almaktadır. Çocukluk döneminde hızlı büyüme ve gelişme süreci yaşanmaktadır. Çocukların büyüme ve gelişme sürecinde yaşanan olumsuzluklar bedensel, ruhsal ve sosyal sağlık durumlarının olumsuz olarak etkilenmesine neden olmakta ve onları daha savunmasız hale getirmektedir. Çocukların sağlık düzeyinin etkilenmesi sadece bireysel sorun olarak değerlendirilmemeli; toplumsal gelişimin ve geleceğin de istenilen düzeylere gelememesine neden olmaktadır. TÜİK verilerinde "Hane halkı İşgücü Araştırması" 2022 yılı sonuçlarına göre 15-17 yaş grubundaki çocukların işgücüne katılma yüzdesi %18,7 olmuştur. İşgücüne katılma yüzdesi cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, bu yüzdenin erkek çocuklar için %27,0 ve kız çocuklar için %10,0 olduğu belirtilmektedir. TÜİK 2021 yılı verilerine göre ise "Çocuk istihdam oranı" toplamda %14, erkeklerde %19,6 ve kızlarda %8,1'di. Karademir ve Yurtseven'in (2022) Şanlıurfa ilinde yaptıkları çalışmada çeşitli kademelerde eğitim gören 5884 öğrencinin mevsimlik gezici tarım işçisi göçüne katıldıklarını ve günlük çalışma saatleri olarak öğrencilerin %59,7'si 8-12 saat çalıştığı ifade etmişlerdir. "Çocuk işçiliği", çocukların büyüme, gelişme sürecini olumsuz etkileyen en önemli durumlardan biri olmakla birlikte eğitim hizmetlerine erişememe gibi önemli bir sorun ile karşı karşıya bırakılmaktadır. Çocukların gelişimi için, her bireyin benzersiz yetenekleri, ilgi alanları ve öğrenme tarzlarına uygun bir eğitim sistemi sağlanması gerekmektedir. Eğitim, bireylerin yeteneklerini ve ilgi alanlarını keşfetmelerine, geliştirmelerine ve en yüksek potansiyellerini gerçekleştirmelerine olanak tanımalıdır.

Eğitim sistemi, sadece akademik başarıya odaklanmak yerine, bireylerin sosyal ve duygusal gelişimini desteklemeli, yaratıcılıklarını teşvik etmeli ve problem çözme becerilerini güçlendirmelidir. Farklı öğrenme alanları ve yöntemleri kullanarak, çocuklara bilgi ve becerileri öğrenme sürecinde aktif rol almaları için fırsatlar sunulmalıdır. Eğitimsel olarak geride kalmış birey, ailesini ve kendisini koruyamaz, toplumla bütünleşemez ve sosyalleşmede büyük problemlerle karşılaşır (Yavuz, 2019).

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim ve öğretim sürecinde yaşadıkları sorunları, okul yöneticileri ve öğretmenlerin bakış açısıyla incelemektir. Bu doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- 1- Mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimde yaşadığı sorunlar nelerdir?
- 2- Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların okula devam durumları akademik başarılarını nasıl etkilemektedir?
- 3- Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının yaşadığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde karşılaştığı sorunlar, temel eğitimde görevli yönetici ve öğretmenler için önemli bir konudur. Ülkemizde ekonomik sebeplerden dolayı 5-17 yaş aralığında bulunan 720 bin çocuk çalıştırılmaktadır (TÜİK, 2020). 2022 yılı sonuçlara göre 15-17 yaş grubundaki çocukların işgücüne katılma oranı yüzde 18,7 oldu. Bu oran geçen yıl 16,4'tü (TÜİK, 2021). Buna verilere göre çalışan çocuk sayısının yıllık olarak yüzde 20 artmıştır. İlköğretimin ülkemizde zorunlu hale getirilmesine rağmen birçok aile çocuklarını mevsimlik tarım işlerinde çalıştırmakta çocukları eğitim-öğretim hayatlarından koparmaktadırlar. Çocukların ileriki yaşamlarında bu denli öneme sahip olan çocuk yıllarındaki eğitimin engellenmesi ile birlikte çocuklar birçok olumsuz faktörle birlikte yaşama devam etmek zorunda kalmaktadırlar. Çocukların eğitim hayatlarının engellenmesi fiziksel, duygusal, psikososyal birçok becerenin kazanılmasının engellenmesine neden olmaktadır. Türkiye'de tarımsal alanlarda çalışmak üzere her yıl on binlerce aile mevsimsel olarak göç etmektedir. Çoğunlukla da her yıl Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinden binlerce insan mevsimlik işlerde çalışmak üzere diğer bölgelere göç etmektedir. Çalışma grubunun bu bölgede çalışan katılımcılardan oluşması, çalışmanın özgünlüğü ve niteliğini artırması bakımından çok önemlidir. Mevsimlik çocuk tarım işçilerinin yaşadıkları eğitimsel sorunlara dikkat çekme bakımından akademisyenlere, okul yöneticilerine, öğretmenlere ve literatüre katkı sunması açısından önem taşımaktadır.

2. Yöntem

Araştırmada nitel yöntemlerden durum çalışması modeli kullanılmıştır (Creswell, 2020). Yapılan bu araştırmada mevsimlik tarım işçisi öğrencilerinin sorunlarına ilişkin yönetici ve öğretmen görüşlerini derinlemesine ortaya çıkartılmak istendiği için durum çalışması modeli seçilmiştir. Araştırmanın veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada veri analizi içerik analizi ile yapılmıştır. İçerik analizinde amaç, benzer olan bilgileri tema, alt tema ve kategoriler yönünde tablo halinde bütünleştirip, bilgileri okuyucuların kavrayacağı bir şekilde düzenlemektir (Merriam, 2023; Yıldırım & Şimşek, 2021). Görüşmeden önce araştırmanın amacı ve önemi, verilerin nerede ve nasıl kullanılacağını, görüşmeye katılan katılımcılara ait bilgilerin gizliliği konuları hakkında gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Görüşmeler tahminen 25-35 dk aralığında gerçekleşmiştir. Her bir katılımcıya (M1, M2, M3...M15) şeklinde kodlar verilmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının temel eğitimde karşılaştığı sorunlar, okul yöneticileri ve öğretmenlerin bakış açısıyla incelenmektedir. Çalışma kapsamında, 15 öğretmen çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgisi

Değişken		f
Cinsiyet	Kadın	8
	Erkek	7
Hizmet Yılı	0-5 Yıl	3
	6-10 Yıl	3
	11-15 Yıl	6
	16 ve Üstü Yıl	3
Öğrenim Durumu	Lisans	12
	Lisansüstü	3
Yaş	20-30 Yaş	4
	31-40 Yaş	7
	41 ve Üzeri Yaş	4
Görevi	Öğretmen	10
	Yönetici	5

Tablo 1’deki veriler incelendiğinde araştırmaya 8’i kadın 7’si erkek olmak üzere toplam 15 yönetici ve öğretmenin görüşleriyle katıldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan katılımcılar 10’u öğretmen, 5’inin yönetici olarak görev yapmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 3’ü 0-5 yıl hizmet yılına, 3’ü 6-10 hizmet yılına, 6’sının 11-15 hizmet yılına ve 3’ünün 16 ve üstü hizmet yılına sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların 12’sinin lisans öğrenim düzeyinde olduğu 3’ünün lisansüstü eğitim düzeyinde, yaş aralıkları ise 20-30 yıl arası 4, 31-40 yıl arası 7 ve 41 ve üstü yıla sahip olan 4 katılımcıdan oluşmaktadır.

2.2. Verilerin Geçerlik ve Güvenirliği

Bu çalışmada geçerlilik ve güvenirliliği sağlamak amacıyla tüm katılımcılara ait verilerin analizi tamamlandıktan sonra tema ve kod listeleri oluşturulmuş ve kodlanan tüm görüşmelerin yeniden değerlendirilmesi üzere katılımcılara gönderilerek katılımcı teyidi sağlanmıştır. Ayrıca oluşturulan kod ve tema örnekleri Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında uzmanlığı bulunan öğretim elemanlarından uzman görüşü alınmıştır. Görüşme öğretmenleri yönlendirecek onları etkileyecek, araştırmanın bilgi toplama sürecini olumsuz bir şekilde etkileyebilecek olgulardan sakınılmıştır. Bu çalışmada geçerlik ve güvenirlilik için katılımcı teyidi ve uzman onayı uygulanmıştır.

2.3. Araştırma Etiği

Bu çalışma Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Etik Değerlendirme Kurulunun 15.12.2022 tarihli ve 14 kararı ile uygun bulunmuştur.

4. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde temel eğitimde görevli yöneticilerin ve öğretmenlerin mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimde yaşadığı sorunların değerlendirilmesine ilişkin katılımcıların görüşlerinin değerlendirilmesi ilişkin bulgular yer almaktadır.

“Mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimde yaşadığı sorunlar nelerdir?” araştırma sorusuna hakkındaki görüşler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. *Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadığı sorunlara ilişkin görüşler*

Tema	Kodlar	Frekans	Yüzde	
Eğitim sorunu	Eğitimden geri kalma sorunu	(M1, M2, M4, M5, M9, M10, M12).	7	14,8
	Derse aktif katılamama sorunu	(M5, M13).	2	4,2
	Dersler için yeterince enerji kalmaması sorunu	(M5, M9).	2	4,2
	Eğitim haklarından yararlanamama sorunu	(M7, M11, M13, M14, M15).	5	10,6
	Sorumluluklar gereği eğitime verilen değer azalması sorunu	(M7, M9, M14).	3	6,3
	Eğitime hiç başlayamama sorunu	(M8).	1	2,1
Devamsızlık sorunu	Okula sürekli devam edememe sorunu	(M1, M3, M5, M6, M8, M10, M11, M12, M15).	9	19,1
	Okuldan ayrılma veya bırakmak zorunda kalma sorunu	(M2, M8, M11).	3	6,3
Uyum sorunu	Mevsimlik göç nedeniyle çocuğun gittiği yerlerde uyum sorunu yaşaması	(M2, M3, M4, M6, M11).	5	10,6
Psikososyal sorunlar	Özgüven sorunu	(M3, M6, M9, M13, M15).	5	10,6
	Sosyal hayata olumsuz etkide bulunma sorunu	(M10, M13, M15).	3	6,3
	Okula düzenli devam edememenin olumsuz etkileri	(M10).	1	2,1
	Diğer öğrencileri olumsuz etkilediği düşünülerek okuldan uzaklaştırılmak istenmesi sorunu	(M10).	1	2,1

Tablo 2’de yer alan katılımcıların mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimde yaşadığı sorunlara ilişkin görüşleri sonucunda eğitim sorunu (f=20)-(%42,5), devamsızlık sorunu (f=12)-(%25,5), uyum sorunu (f=5)-(%10,6) ve psikolojik sorunlar (f=10)-(%21,2) temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Ulaşılan bulgular sonucunda mevsimlik tarım işçisi çocuklarının en çok eğitimde sorun yaşadığı en az ise uyum ile ilgili sorunları yaşadığı görülmektedir. Katılımcıların mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimde yaşadığı sorunlara ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

“En önemli sorun eğitimlerinden geri kalmalarıdır. Ayrıca Çocukların devamsızlık sorunu bulunmaktadır. Devamsızlıklar göz ardı edilmeye çalışsa veya üst sınıflara geçseler bile sürekli olarak bilgi düzeyinde akranlarından geri kalmaktadırlar.” (M1)

“Eğitimlerindeki en büyük sorun kesinlikle devamsızlıktır. Çocukların eğitim hakkı çiğnenmesi, ailelerinin çocuklarının eğitim alma konusundaki isteksizlikleri psikolojik olarak çocuğa zarar verir. Zaten devamsızlıkları nedeni ile başarısız olan çocuklar özgüven kaybına uğrar ve bununla birlikte okula geldiklerinde aktif öğrenciler olmamaktadırlar. Pasif, kendi içinde, az iletişim kuran, derslerde söz hakkı almaya çekinen uyum sorunu yaşayan öğrenciler olurlar.” (M3)

“Mevsimlik tarım işçisi olma durumu çocuğun, okula devamlılığında çok az bir fırsat tanımaktadır. Derslerine aktif bir şekilde gelemeyen öğrenci derslerinden ve eğitimden geri kalmaktadır. Göç yapmadan aynı il içinde hem tarımda işçi olarak çalışıp hem de bir yandan okula gönderilmeye çalışan öğrencilerin ise dersler için enerjisi kalmamaktadır. Neresinden baksanız eğitimleri aksamaktadır.” (M5)

“Göç ettikleri yerde çocuklar eğitime devam etmeye çalışsa da çocukların çoğu çadır, baraka vb. yerlerde yaşadıkları için elektriksizlik, susuzluk vb. nedenlerden dolayı eğitimleri aksamakta ve gerilemektedir. Aynı zamanda üzerlerindeki çalışma yükü ile derslerine odaklanamaz, kendilerini diğer öğrencilerden aşağı bir yerlerde görürler özgüvenleri düşer, eğitimleri için yeterli enerjiyi bulamazlar. (M9)

“Eğitime verilen arala, devamsızlıklar veya farklı bölgelerde eğitime devam etmeleri çocukların hem okula hem öğretmene hem de arkadaşlarına alışmada, uyum sağlamada zorluk çekmesine neden olmaktadır. Çocuklar eğitimlerine gecikmeli devam eder, erken ayrılırlar.” (M11)

“Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların okula devam durumları akademik başarılarını nasıl etkilemektedir?” araştırma sorusu hakkındaki görüşler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların okula devam durumları akademik başarılarını nasıl etkilediğine ilişkin görüşler

Tema	Kodlar	Frekans	Yüzde
Okula geç başlama-erken ayrılma	Okula geç başlayıp, erken ayrıldıkları için başarıları düşük olmakta	(M1, M5, M6).	3 11,5
Devamsızlık süresinin çok olması	Devamsızlık sürelerinin çok olmasından dolayı başarıları düşük olmakta	(M1, M2, M3,M4, M5, M6, M8, M9, M11, M12, M13, M14, M15).	13 50
Uyum sorununa neden olması	Devam sıkıntılarından dolayı uyum sorunu yaşadıkları için başarıları düşük	(M1, M8).	2 7,6
Yeteri kadar enerji bırakmaması	Derse enerjileri kalmadıkları için başarıları düşük	(M2, M11).	2 7,6
Düzensiz okula devam edilmesi	Düzensiz okula gitme sonucu isteksizlik oluşuyor ve beraberinde başarıları düşük oluyor	(M2, M7, M8, M10).	4 15,3

Tablo 3’te yer alan, mevsimlik tarım işçisi çocuklarının okula devam durumlarının akademik başarılarına etkisi alt problemlerine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde okula geç başlama erken ayrılma (f=3)-(%11,5), devamsızlık süresinin çok olması (f=13)-(%50), uyum sorununa neden olması (f=2)-(%7,6) düzensiz okula devam etmesi (f=4)-(%15,3) ve yeteri kadar enerji bırakmaması (f=2)-(%7,6) temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Ulaşılan bulgular sonucunda tarım işçisi çocukların okula devam durumunun ve başarılarına etkisine ilişkin en çok yaşadığı sorunun devamsızlık süresinin çok olması teması olduğu en az yaşadıkları sorunun uyum sorunu ve çocuklarda yeteri kadar enerji bırakmaması sorununun olduğu görülmektedir. Mevsimlik tarım işçisi çocuklarının okula devam durumlarının akademik başarılarına etkisine ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

“Okula genelde geç başlarlar ve erken ayrılırlar. Devamsızlık durumundan dolayı akademik başarıları olumsuz etkilenir. Devam ettikleri dönemlerde de çok parlak öğrenciler olamazlar. Okuldan uzun dönemler uzak kaldıkları için okula uyum sorunu yaşarlar tam uyum yakaladıklarında yine okuldan alırlar ve akademik olarak başarısız olurlar. ” (M1)

“Hem eğitim görürken hem de yarı zamanlı ya da haftanın belli günleri tarımda çalıştırılan çocuklar çok yorgundur. Okuldaki derslerine enerjileri kalmayan öğrencilerin akademik başarıları da düşmektedir. Zaten yorgunluk veya bazı günler çalışmak zorunda kalması ile yaptıkları devamsızlıklardan dolayı derslerden de geri kalmaktadır. Başka yere göç edip tarımda çalıştırılan çocukların ise zaten eğitim dönemlerinin neredeyse yarısında okula gelemeler. Bu nedenle başarılı öğrenci olmalarına imkân tanınmamaktadır.” (M2)

“Hiçbirinin okula devam etme durumları tam değildir. Düzenli devamsızlıkları vardır ve devamsızlık süreleri çok fazladır. Bu devamsızlıklar da çocukların derslerinden geri kalması nedeniyle beraberinde bilgi eksikliğini getirmektedir. Bilgi eksiklikleri de akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. ” (M4)

“Eğitimlerinde devamlılık istikrarlı değildir ve düzensiz bir şekilde okula devam etmektedirler. Eğitimlerine zaman ayrılmaması nedeniyle bu çocuklarda büyük bilgi kayıpları ortaya çıkmaktadır. Bu durum zaten derslerinde isteksizlik uyandırmaktadır. İsteksizlik oluşması sonucunda ise akademik başarıları olumsuz etkilenmektedir. ” (M7).

“Çocukların göz ardı edilemeyecek kadar büyük bir devam sorunu vardır. Temel eğitimlerinde büyük bir eksiklik vardır. Bu nedenle başarısız olurlar. Başarısızlıklarından sorumlu tutulmasalar da akademik başarıyı yakalayamazlar. ” (M12)

“Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının yaşadığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?” araştırma sorusuna hakkındaki görüşler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Tarım işçisi ailelerin çocuklarının yaşadığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri

Tema	Kodlar	Frekans	Yüzde	
Okul yönetimine yönelik çözüm önerileri	Telafi eğitimler yapılmalı	(M1, M5, M7, M11, M13).	5	11,6
	Oryantasyon çalışmaları yapılmalı	(M1, M5, M13).	3	6,9
	Aileleri bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı	(M1, M3, M4, M8, M9, M10, M12).	7	16,2
	İlgili birimlere destek için bu öğrenciler bildirilmeli	(M2, M3, M4, M8, M9, M10, M15).	7	16,2
	Rehberlik servisleri destek için kullanılmalı	(M1, M3, M7, M12, M13).	5	11,6
	Ailelere ekonomik destek sağlayabilecek kurumlarla iletişime geçilmeli	(M2, M8, M10, M15).	4	9,3
	Öğrenci ve öğretmen motivasyonu sağlanmalı	(M14, M15).	2	4,6
Hükümet ve MEB’e yönelik çözüm önerileri	Çocukların eğitime devamlılığı sağlanmalı	(M6, M9, M10, M15).	4	9,3
	Çocuklara yurt ve burs imkânı sağlamalı	(M6).	1	2,3
Öğretmenlere yönelik çözüm önerileri	MEB ücretsiz telafi eğitim ve kaynak konusunda destek sunmalı	(M11).	1	2,3
	Çocuklarını okula göndermeyen ailelere yaptırımlar yapmalı	(M6).	1	2,3
	Bu durumda olan öğrenciler tespit edilmeli ve bildirilmeli	(M4, M14).	2	4,6
	Bilinçlendirme çalışmaları yapmalı	(M12).	1	2,3

Tablo 4’te yer alan mevsimlik tarım işçisi çocuklarının yaşadığı sorunlar okul yönetimine nasıl yansımaktadır, çözüm önerileri nelerdir? Alt problemine ilişkin görüşler incelendiğinde okul yönetimine yönelik çözüm önerileri (f=33)-(%76,7), hükümet ve MEB’e yönelik çözüm önerileri (f=7)-(%16,2), öğretmenlere yönelik çözüm önerileri (f=3)-(%6,9) temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Ulaşılan bulgular sonucunda mevsimlik tarım işçisi sorununa ilişkin önerilerde en çok önerinin okul yönetimine yönelik çözüm önerileri olduğu en az önerinin ise öğretmenlere yönelik

çözüm önerileri olduğu görülmektedir. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların yaşadığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

“Bu çocukların eğitime düzensiz devam etmeleri okulun akademik başarısını düşürmekte, okulda düzensizlikler ortaya çıkarmaktadır. Bu sebepten dolayı okul yöneticileri bu çocukların ailelerine bilgilendirmeler yapmaları ve ilgili birimlerle destek için iş birliği içinde olmalıdırlar. Rehberlik servisleri bu konuda destek sağlaması için desteklenmeli ve ilk ve öncül görevi ise aileleri bilgilendirme ve bilinçlendirme olmalıdır.” (M3)

“Bu çocukların yaşadıkları uyumsuzluk sorunu, arkadaşlarını ve öğretmenlerini de etkilemektedir. Bu nedenle okuldaki düzenin sağlanması ve okulun devamlı (başarılı) öğrenci sayısını arttırması nedeniyle öncelikle öğretmenlerin mevsimsel tarım işlerinde çalışması nedeni ile devamsızlık yapan öğrencileri tespit etmeleri ve yönetime bildirmeleri gerekir. Okul yönetimi de bu öğrenciler için aile bilinçlendirme çalışmalarını yapma, ilgili kurumlara bu durumu ibraz etmeleri gerekir. Her ne kadar öğrenciyi eğitim fırsatı kazandırma imkânı sağlarsa o kadar fayda olur.” (M4)

“Asıl görev hükümete düşmektedir. Çocukların eğitime devamlılıklarının sağlanması. Çocukların mevsimsel göç yaşamamaları için yurtlar açılıp öğrencilere burs imkânı verilebilir. Ailelerin çocuklarına eğitim hakkını tam vermemeleri durumunda daha ağır cezai yaptırımlara tabi tutulmalı.” (M6)

“Okul yönetimi Aileleri bu konuda bilinçlendirmeleri ve ikna etmeleri gerekir. Durumu ilgili üst kurumlara haber vermeli ve destekleri sağlanmalı ayrıca ailelere maddi destek bulmaları gerekmektedir.” (M8)

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yapılan bu araştırma, temel eğitimde görevli yönetici ve öğretmenlerin mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadığı sorunların incelenmesi ve değerlendirilmesi ile yaşanan bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin sunulması amacı ile yapılmıştır.

Araştırmada mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadığı sorunlara ilişkin katılımcıların görüşler incelendiğinde eğitim sorunu(f=20), devamsızlık ve okulu terk(f=12), uyum sorunu(f=5) ve Psikososyal sorunlar(f=10) temaları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların eğitim sorunu olarak öğrencilerin eğitimden geri kaldıklarını, okula sürekli devam edemediklerini, çocukların gittikleri yerlerde uyum sorunu yaşadıklarını, eğitim haklarından yararlanamadıklarını, sorumlulukları gereği eğitime verilen değer öğrencide azaldığını ve özgüven sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimde yaşadığı sorunlara ilişkin katılımcıların en çok öğrencilerin eğitimden geri kalma sorunu, okula devam ve uyum sorunu olarak gördükleri ifade edilebilir.

Katılımcıların devamsızlık sorunu teması içeriğine bakıldığında öğrencilerin okula sürekli devam etmemesinden kaynaklı okuldan ayrılma veya bırakmak zorunda kalındığı sonuçları elde edilmiştir. Katılımcılar öğrencilerin mevsimlik göç nedeniyle gittiği yerlerde uyum sorunu yaşadıklarını ve bu sorunun öğrencilerde özgüven sıkıntısına yol açtığını ifade etmişlerdir. Çıtırık ve Taş (2021) yaptıkları çalışmada mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan öğrencilerin devamsızlık sürelerinin çok olduğu, çocukların sorumlulukları gereği evin ekonomik yükünü üstlenmeleri sonucu eğitime verdikleri değer azaldığı (Sevinç & Sevinç, 2012; Tabcu, 2015), çocukların yaptıkları mevsimlik göçler sebebiyle sürekli uyum sorunu yaşadıkları sonucuna ulaşmış ve çalışmanın bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Lordoğlu ve Etiler (2014), Uysal vd., (2016) yaptıkları çalışmalarda mevsimlik göç yaparak tarım işçisi olan çocukların eğitim haklarından yeterince yararlanamadığı

sonucuna ulaşmış ve çalışmanın bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Kaştan ve Bozan (2016) ve Yavuz (2019) yaptıkları çalışmalarda mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan öğrencilerin sürekli yer değiştirmesinden dolayı uyum sorunu yaşadıkları sonucuna ulaşmış ve çalışmanın bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Ulaşılan sonuçlara göre mevsimlik tarım işçi çocukların okul dışı ve içinde akranlarıyla önemli derecede uyum sorunu yaşadıkları söylenebilir.

Araştırmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının okula devam durumlarının akademik başarılarına etkisi incelenmiş ve devamsızlığın olumsuz sonuçlar doğurduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Bulgular şunlardır: okula geç başlama-erken ayrılma (f=3), yüksek devamsızlık süresi (f=13), uyum sorunları (f=2), yetersiz enerji seviyeleri (f=2) ve düzensiz okula devam etme (f=4). Katılımcılar göre mevsimlik tarım işçisi çocuklarının okula devam durumları akademik başarılarına etkisine ilişkin devamsızlık sürelerinin çok olmasından dolayı eğitsel başarılarının düştüğü ve okula devam konusundaki düzensizliğin motivasyon kaybına neden olduğu ifade edilmiştir. Ulaşılan bu sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin okula geç başlayıp, erken ayrılmasının, öğrencilerin devamsızlık sürelerinin çok olmasının, öğrencilerin devam sıkıntılarından dolayı uyum sorunu yaşadıkları ve bu durumun öğrencilerin başarılarını düşürdüğüne, öğrencilerin tarla işlerinde çalışması sonucu yorulmalarından dolayı derse enerjileri kalmadıkları ve motivasyonlarının düştüğü, öğrencilerin düzensiz okula gitme sonucu okula karşı isteksizlik oluşturduğu ve bu durumun beraberinde akademik başarılarını düşürdüğü sonuçları elde edilmiştir. Şüphesiz bu durum aynı zamanda okullarda verilen eğitimin kalitesini düşürmek gibi bir tehlikenin ortaya çıkmasına da sebep olabileceği söylenebilir. Çıtırık ve Taş (2021), Tabcu (2015), Kahraman (2013) yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin devamsızlıklarının çok olması sebebi ile birçok konudan eksik kalmalarından dolayı akademik başarılarının olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Devamsızlık süreleri çok olan bu çocukların okula geç başlayıp erken bırakmaları, okula karşı isteksizlik oluşması ve uyum sorunu yaşamalarından dolayı akademik başarılarının düştüğünü belirtilmişlerdir. Yapılan çalışmaların sonuçları mevcut araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması, mevsimsel tarım işçisi çocukların sayında bir düşüş sağlamakla beraber çocuk işçiliği üzerindeki etkisi daha sınırlı kalmıştır (Dayıoğlu, 2023). Bu çocuklar yaşadıkları olumsuz yaşam koşullarından kaynaklı halsiz ve yorgun düşmekte, motivasyonda azalma, girdikleri derslerde de odaklanma sorunları gibi eğitsel sorunlar yaşamaktadırlar (Benek & Ökten, 2011; Şimşek & Koruk, 2010; Yavuz, 2019). Mevsimlik tarım işçisi çocuklar, diğer öğrencilere göre eğitimde fırsat eşitsizliği yaşayabilmekteler. Bu durum öğrenciler için gelecekteki akademik ve iş olanakları üzerinde de olumsuz etki yapabilir.

Araştırmada katılımcıların mevsimlik tarım işçisi çocuklarının yaşadığı sorunlar okul yönetimine yansması ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri incelendiğinde; okul yönetimine yönelik çözüm önerileri(f=33), hükümet ve MEB'e yönelik çözüm önerileri(f=7) ve öğretmenlere yönelik çözüm önerileri(f=3) sonuçları ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, mevsimlik tarım işçisi çocuklarının yaşadığı sorunlara ilişkin en çok okul yönetiminden çözüm beklediklerini belirtmişlerdir. Okul yönetiminin telafi eğitimler yapması, oryantasyon çalışmaları yapması, aileleri bilinçlendirme çalışmaları yapması, ilgili birimlere destek için bu öğrencileri bildirmesi, rehberlik servislerini bu konuda destek için kullanılması, ailelere ekonomik destek sağlayabilecek kurumlarla iletişime geçilmesi, öğrenci ve öğretmen motivasyonu sağlama yönünde uygulamalar yapmalarını gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların az bir kısmı ise hükümet ve MEB'e yönelik çözüm önerileri olarak, hükümetin çocukların eğitime devamlılığı sağlama gerektiği, çocuklara yurt ve burs imkânı sağlama gerektiği, MEB'in ücretsiz telafi eğitim ve kaynak konusunda destek sunması gerektiği, çocuklarını okula göndermeyen ailelere yaptırımların uygulanması gerektiği şeklinde görüş açıklamışlardır. Katılımcıların bazıları da öğretmenlerin bu durumda olan öğrencileri tespit etmesi ve yönetime bildirmesi gerektiği, öğrencilere-ailelere bu konuda bilinçlendirme çalışmaları yapması gerektiği ifade etmişlerdir. Çıtırık ve Taş (2021) yaptıkları çalışmada okul yönetimi ve öğretmenler

tarafından ailelere bilinçlendirme, farkındalık çalışmalarının yapılmasının mevsimlik öğrenci sayısının azaltılabileceğini ifade etmişlerdir. Lordoğlu ve Etiler (2014) tarım işçisi olarak çalışan çocukların bu sorundan kurtulabilmesinin kendisine ve ailesine maddi destek sağlayacak birimlerle irtibata geçilmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Uysal vd., (2016) yaptıkları çalışmada ailelere ve çocuklara ekonomik yardımların yapılmasının ve çocuk işçiliği yapan ailelere yaptırımların uygulanmasının bu sorunun önüne geçebileceği ayrıca okul yönetimi, rehberlik servisi ve öğretmenlerin bu konudaki bilinçlendirme çalışmalarının yapılmasının sorunun çözümüne fayda sağlayacağı, gerekli kişiler tarafında telafi eğitimlerin yapılmasının çocukların eğitime fayda sağlayacağı sonucuna ulaşmış ve çalışmanın sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Sevinç ve Sevinç (2012) yaptıkları çalışmada bu soruna sahip öğrencilerin azaltılmasının öğrencilerin okul yönetimi ve öğretmenler tarafından belirlenmesi ve bu öğrencilerin ilgili birimlere bildirilmesi ile bu soruna çözüm getirilebileceğini belirtmişlerdir. Yavuz (2019) ise, mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimde yaşadıkları kayıpların telafisinde, ek kursların açılması, çocuklara ve ailelere danışmanlık yapılması önemli olduğunu ifade etmiştir. Literatürde yapılan çalışmaların sonuçlarının mevcut araştırma sonuçlarını desteklediği söylenebilir.

Bu çocukların yaşadığı zorluklarla başa çıkabilmek için, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli önlemler alınmalıdır. Bu önlemler arasında eğitim olanaklarının artırılması, sağlık hizmetlerine erişimin sağlanması, çocuk işçiliğinin önlenmesi, ailelere ekonomik destek sağlanması gibi adımlar bulunabilir. Ayrıca, çocuk haklarına saygı gösteren politikalar ve programlar geliştirilerek, mevsimlik tarım işçisi çocukların yaşam koşulları iyileştirilebilir. Sonuç olarak; temel eğitimde görevli yöneticiler ve öğretmenler, mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimde karşılaştığı sorunları anlamak ve bu sorunlara çözüm bulmak için çaba sarf etmelidirler. Bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre; yer değiştirmeler, ekonomik belirsizlikler ve kültürel uyum sorunları nedeniyle çocuklar psikososyal sorunlar yaşayabildiklerini, bu durumun eğitimsel olarak dikkat ve odaklanma sorunlarına, okula devamsızlığa ve düşük motivasyonla birlikte akademik başarısızlığa yol açtığı söylenebilir.

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadığı sorunları azaltmaya ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik olarak şu öneriler sunulabilir:

- Okul yönetimi bu çocukların sağlıklı bir eğitim ve öğretim sürecini geçirmeleri için çocukların ailelere yönelik bilgilendirici ve eğitici seminerler düzenlemelidir. Öğrencilerin devamsızlıklarının azaltılmasına ve okuldan ayrılmalarının önüne geçilmelidir. Mevsimlik tarım işçiliği sebebiyle eğitimsel sorun yaşayan çocuklara ek kurslar düzenlenebilir.
- İlgili yetkilerle iş birliği yaparak, çocukların eğitimine odaklanan projeler geliştirilebilir. Ailelerin eğitim önemine dair farkındalıklarını artırmak önemlidir. Ailelere ekonomik destek sağlamak ve çocuklara burslar sunmak, eğitimde devamlılığı artırabilir.
- Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin mevsimlik tarım işçisi öğrenciler konusundaki duyarlılığını arttırılmasının bu öğrencilerin eğitime kazandırılması açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
- Mevsimlik tarım işçisi çocuklara yönelik esnek eğitim modelleri geliştirilmeli ve bu modeller çocukların taşınabilirlik sorunlarına uygun olmalıdır.
- Hükümet ve eğitim politikalarında mevsimlik tarım işçiliğinde çocuk işçiliğini önlemeye yönelik uygulamaların planlanması ve yaptırımların uygulanmasının bu soruna katkı sağlayacağı ve azaltacağı düşünülmektedir.
- Öğretmenlere, mevsimlik tarım işçisi çocukların özel ihtiyaçlarına uygun olarak eğitim verilmelidir. Kültürel farkındalık ve çok kültürlü eğitim stratejileri önemlidir.

6. Kaynakça

- Akbıyık, N. (2011). Malatya’da çalışan mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ve ekonomik sorunlarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(10), 132-154.
- Avşar, Z., & Öğütoğulları, E. (2012). Çocuk işçiliği ve çocuk işçiliği mücadele stratejileri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(1), 9-40
- Benek, S., & Ökten, Ş. (2011) Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarına ilişkin bir araştırma: Hilvan İlçesi (Şanlıurfa) Örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (12), 653-676.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri* (Çev. Ed. M. Bütün & S.B Demir). Siyasal Kitapevi.
- Çınar S., & K. Lordoğlu (2011). Mevsimlik tarım işçiliğinde tekil bir analiz: Karasu fındık toplama işçileri. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 38, 23-33.
- Çıtırık, M., & Ali, T. A. Ş. (2021). İlköğretimdeki mevsimlik gezici tarım işçisi öğrencilerin eğitim yönetimine olan etkilerinin incelenmesi (Şanlıurfa Örneği). *İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi*, 1/1, 020-037
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1n-dair-s-%C3%B6zle%C5%9Fme> adresinden 24.01.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Dayıoğlu, M.(2023). Çocuk işçiliğinin değişen yüzü. Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi(Betam), Araştırma Notu 23/271.
- İpekçioğlu, Ş., Büyükhatipoğlu, Ş., Monis, T., Özel, R., & Bayraktar, M. (2012). Mevsimlik tarım işçilerinin ekonomik-sosyal sorunları ve çözüm önerileri. *Bildiri]. Türkiye*, 10, 214-217.
- Kahraman, Z. (2013). *Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hakkına erişim durumları ve sosyal beceri yeterliliklerinin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi* (Tez No. 339063) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Karademir, D., & Yurtseven, M. (2022). Şanlıurfa’da mevsimlik gezici tarım işçisi öğrencilerin göç süreçleri. *International Journal of Management Academy*, 5(1), 163-176.
- Kaştan, Y., & Bozan, İ. (2016). Yöneticiler Açısından göçün eğitim üzerindeki etkisi: Bir durum çalışması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(5), 105-129.
- Lordoğlu, K., & Etiler, N. (2014). Batı karadeniz bölgesinde mevsimlik gezici tarım işçiliğinde çalışan çocuklar üzerine sınırlı bir araştırma. *Çalışma ve Toplum*, 41(2), 115-134.
- Merriam, S. B. (2023). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3.baskı). Nobel.
- Sevinç, G., & Sevinç M.R. (2012). Gezici mevsimlik tarım işçisi ailelerin ilköğretim seviyesindeki çocuklarının eğitim sorunları. *Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi Dergisi*. Konya.
- Şimşek, Z., & Koruk, İ. (2010). İhmal edilen bir grup: Şanlıurfa il merkezinde göçebe mevsimlik tarım işçilerinin çocukları, *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. Ekim-Kasım-Aralık Sayısı, 18-23.

- Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırması*. Ankara: Harran Üniversitesi Tıp Sağlığı Anabilim Dalı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.
- Tabcu, G. (2015). *Mevsimlik tarım işçilerinin ortaokul çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarının sosyolojik olarak incelenmesi* (Tez No. 383797) [Yüksek lisans tezi, Adıyaman Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tanır, F. (2012). Adana’da mevsimlik tarım işçiliğinin sorunları. *I. Tarım Sağlığı ve Güvenliği Sempozyumu. Şanlıurfa*.
- TÜİK, (2020). “TÜİK Haber Bülteni”, Sayı: 33786, 1.5.2020, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33786> adresinden 24.01.2024 tarihinde erişilmiştir.
- TÜİK, (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633#:~:text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,7'sini%20k%C4%B1z%20%C3%A7ocuklar%20olu%C5%9Fturdu> adresinden 24.01.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Türkoğlu Üstün, K. (2020). Kadının ücretsiz bakım emeğinin azaltılması kapsamında kurumsal çocuk bakım hizmetlerine erişim (kreş) hakkı. *Çalışma ve Toplum*, 3(66), 1557-1590.
- Uysal, M., Sayılan, F., Yıldız, A., Eylem, T., Türkmen, N., & Korkmaz, N. (2016). The basic educational problems of children of seasonal agricultural workers. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 49(1), 183-202.
- ÜNİCEF,(2023). [Internet] <https://www.unicef.org/protection/child-labour> adresinden 24.01.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Yavuz, M. (2019). *Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri: Şanlıurfa İli örneği* (Tez No. 594317) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.